

บทที่ 1

บทนำ

ความเป็นมาและความสำคัญของปัญหา

แผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติฉบับที่ 1-4 พ.ศ. 2504-2524 ทำให้การพัฒนาประเทศไทยนำไปสู่ความทันสมัย และสร้างความเจริญเติบโตทางเศรษฐกิจ ทำให้เกิดผลกระทบต่อชุมชนในเรื่องของการกระจายรายได้ เนื่องจากชุมชนในรูปแบบก่อนที่จะมีการใช้แผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมชาตินั้น เป็นรูปแบบที่มีการพึ่งพาตนเองมากกว่าการใช้เทคโนโลยีที่นำเข้ามาจากตะวันตก และระบบเศรษฐกิจแบบทุนนิยมที่เข้ามาในชุมชน ส่งผลให้ชุมชนที่เคยมีความสามารถในการพึ่งตนเองจากทรัพยากรในชุมชนเริ่มลดลง ทำให้คนในชุมชนได้รับผลกระทบโดยตรงต่อรูปแบบการพัฒนา เพราะ ประเทศไทยต้องพึ่งพาต่างประเทศทำให้ชุมชนไม่สามารถพัฒนาตามแนวทางของแผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติได้

ซึ่งแนวทางของการพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติฉบับที่ 5-6 เน้นการพัฒนาทางเศรษฐกิจ และให้ความสำคัญกับการพัฒนาสังคมพอสมควรแต่สภาพความเป็นจริงแล้วก็ไม่ได้ต่างจากแบบแผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติฉบับที่ 1-4 ซึ่งจะพบว่าการพัฒนาประเทศโดยเน้นเศรษฐกิจเป็นหลักก่อให้เกิดการกระจายรายได้ที่ไม่เป็นธรรมเป็นผลให้เกิดช่องว่างระหว่างคนรวยและคนจน โดยเฉพาะการพึ่งพาต่างประเทศทำให้ชุมชนสูญเสียศักยภาพ และความสามารถในการพึ่งพาตนเองในทุกด้านทั้งทางด้านเศรษฐกิจ สังคม การเมือง วัฒนธรรม และทรัพยากร ที่มีอยู่ภายในประเทศ และชุมชน

ความล้มเหลวของการพัฒนาที่มีฐานคิดมาจากการพึ่งพาต่างประเทศมากเกินไปนั้น ส่งผลให้คนในท้องถิ่นได้หันกลับมาตระหนักถึงศักยภาพที่มีอยู่ในท้องถิ่นของตนมากยิ่งขึ้น ซึ่งได้ก่อให้เกิดกระแสของแนวคิดด้านการพัฒนาที่ยั่งยืนที่ควรจะต้องอยู่บนพื้นฐานของการพึ่งพาตนเองโดยอาศัยทุนที่มีอยู่ในชุมชนและศักยภาพของคนในท้องถิ่นเองไม่ว่าจะเป็นในด้านของวัฒนธรรม ภูมิปัญญาท้องถิ่นที่มีความสอดคล้องกับชุมชนและทุกคนจะต้องมีส่วนร่วมในการพัฒนา

จากผลของแผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ ฉบับที่ 1-6 ทำให้แผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ ฉบับที่ 7-10 เปลี่ยนทิศทาง โดยการสร้างสมดุลระหว่างปริมาณคุณภาพ และการกระจายรายได้โดยการขยายงานด้านชุมชนให้ชุมชนเข้ามามีส่วนร่วมในการพัฒนา พร้อมทั้งขยายการเรียนรู้ของชุมชน และปรับโครงสร้างการพัฒนาชนบท และเมือง โดยมีการจัดรูปแบบ

ตามความต้องการของชุมชน และพัฒนาเศรษฐกิจชุมชนอย่างครบวงจรโดยใช้ภูมิปัญญาท้องถิ่นและเทคโนโลยีสมัยใหม่เข้ามามีส่วนในการพัฒนาชุมชน (นงลักษณ์ เทพสวัสดิ์, 2547, น. 5-154; รายงานสรุปผลการประชุมประจำปี 2549 ของ สศช., 2549, น. 40-54; วิรัช วิรัชนิภาวรรณ, 2530, น. 2-10)

การพัฒนาจึงเป็นยุคของการพัฒนาเพื่อการพึ่งพาตนเองใช้กระบวนการเรียนรู้เป็นกลไกสำคัญ ตั้งอยู่บนฐานภูมิปัญญาท้องถิ่นผสมผสานกับความรู้เทคโนโลยีสมัยใหม่ เงินทุนของท้องถิ่นเป็นหลักให้ทุนจากภายนอกมาเสริมเติมเต็มให้ก่อเป็นขบวนการประชาชนที่มีเครือข่ายข้ามเขตแดนทางภูมิศาสตร์ พื้นการพึ่งพาอาศัยกัน ถือว่ายามนี้เป็น “ยามขาดแคลน” จำเป็นต้องพ้นจากการ “ติดลบ” มาสู่สภาพที่อยู่ให้รอดได้เสียก่อนแล้วค่อย ๆ พัฒนาไปที่ละขั้น

ความแตกต่างระหว่างชุมชนเข้มแข็งและอ่อนแออยู่ที่ “การเรียนรู้ การจัดการ การพัฒนา” กระบวนการพัฒนาศักยภาพของชุมชนประกอบด้วยการเรียนรู้การจัดการทรัพยากร (คน ผลิต ธรรมชาติ และทุนต่าง ๆ ของชุมชน) การนำความรู้ไปพัฒนาทรัพยากร เพิ่มมูลค่าให้ทรัพยากรและจัดการอย่างยั่งยืนเป็นกระบวนการที่ส่งเสริมประสบการณ์ของชุมชน

ขบวนการประชาชน จะเข้มแข็งได้ต้องอาศัยกระบวนการเรียนรู้ เพื่อพัฒนาศักยภาพของตนเอง ผสานกันเป็นเครือข่ายจนเกิดเป็นขบวนการประชาชนที่เข้มแข็งโดยตั้งอยู่บนฐานความรู้ มีตัวแบบตัวอย่างที่สร้างแรงบันดาลใจให้องค์กรชุมชนทั้งในชนบทและในเมืองและผู้เกี่ยวข้องที่ร่วมกันเป็นประชาสังคม ช่วยกันค้นหาและพัฒนาความรู้ใหม่ให้เป็นพลังขับเคลื่อนขบวนการประชาชน

ซึ่งการเรียนรู้ และการพัฒนาของชุมชนวันนี้หมายถึง การค้นคว้า และการพัฒนาศักยภาพของตนเองจนสามารถพึ่งพาตนเองได้

ชุมชนเข้มแข็ง และชุมชนพึ่งตนเองได้เป็นเรื่องเดียวกันมีลักษณะสำคัญอย่างน้อย 4 อย่าง (เสรี พงศ์พิศ, 2548, น. 25-27) คือ

1. ชุมชนเข้มแข็งเป็นชุมชนการเรียนรู้ และพร้อมที่จะเรียนรู้ “คนฉลาด คือ คนที่บอกว่าคุณเองยังไม่ว่าง และอยากรู้” “คนโง่ คือ คนที่ชอบพูดว่ารู้แล้ว” ชุมชนเข้มแข็งไม่นั่งรอรับความช่วยเหลือจากภายนอก แต่ลุกขึ้นมาแสวงหาทางออกด้วยตนเองโดยแสวงหาความรู้ที่จะช่วยปลดปล่อยตนเองให้หลุดพ้นจากความไม่รู้ และปัญหาต่าง ๆ

2. ชุมชนเข้มแข็งตัดสินใจได้อย่างอิสระ คือ การเข้าใจสภาพปัญหาในชุมชน และรู้ถึงทรัพยากรที่มีอยู่ว่าทรัพยากรในพื้นที่ที่สามารถนำมาพัฒนาให้เกิดประโยชน์ต่อชุมชนนั้นมีสิ่งใดบ้าง โดยใช้ภูมิปัญญาที่มีอยู่พัฒนาชุมชนด้วยการตัดสินใจของคนในชุมชน โดยที่ไม่ต้องรอให้บุคคลภายนอกชุมชนเข้ามากำหนดว่าชุมชนจะต้องทำอะไร เมื่อไร อย่างไร เพราะ บุคคลภายนอกไม่สามารถเข้าใจ และเข้าถึงทรัพยากรภายในชุมชนได้ต้องแก้เท่ากับคนภายในชุมชน

ชุมชนที่ตัดสินใจด้วยตนเองไม่ได้ต้องพึ่งอาศัยคนอื่นเช่นนี้เป็นชุมชนอ่อนแออยู่
ในระบบอุปถัมภ์เดิม ๆ คิดเองไม่เป็น ตัดสินใจไม่ได้ ไม่เป็นอิสระ อยู่ได้ด้วยความสัมพันธ์แบบขึ้น
ต่อคนอื่นในแทบทุกเรื่องทางเศรษฐกิจสังคมก็ขึ้นต่อพ่อค้าที่ให้ทุนมาแบบ “ตกเขียว” ต้องปลูกต้อง
เลี้ยงตามที่นายทุนอยากได้ ทางการเมืองก็ต้องกลายเป็นลูกไล่เครือข่ายของนักการเมือง เป็น
หัวคะแนน เลือกใครก็เพราะได้ประโยชน์ ได้เงิน ได้ผู้คุ้มครอง ผู้อุปถัมภ์ ซึ่งเมื่อได้รับเลือกก็ไปถอนทุน
จากงบประมาณแผ่นดิน การคอร์รัปชัน ฉกฉวยจากผลประโยชน์ที่ประชาชนควรได้รับ

ชุมชนที่อยู่ในระบบอุปถัมภ์ เป็นชุมชนที่ไม่สามารถพึ่งพาตนเองได้ เมื่อขาด
บุคคลภายนอก หรือหน่วยงานที่เข้ามาสนับสนุนก็จะทำให้ชุมชนประสบกับปัญหา ดังนั้นชุมชน
จะต้องพัฒนาตนเอง โดยการพึ่งพาบุคคลภายนอก หรือหน่วยงานที่เข้ามาสนับสนุนให้น้อยลง และ
หันมาพัฒนาโดยใช้บุคคลภายในชุมชน ภูมิปัญญา ทรัพยากรที่มีอยู่ภายในชุมชนให้เกิดประโยชน์
มากที่สุด เมื่อนั้นชุมชนก็สามารถอยู่ได้ด้วยตนเอง

3. จัดการ “ทุน” ของตนเองอย่างมีประสิทธิภาพ ทุนในความหมายกว้างที่ครอบคลุม
ทุนทางธรรมชาติ คือทรัพยากรต่าง ๆ ทุนทางเศรษฐกิจ คือ ทุนที่ชุมชนสร้างขึ้น ผลิตได้ สะสมไว้
ทุนทางสังคม คือ ทุนที่เป็นระเบียบ กฎเกณฑ์ จารีต ประเพณี โดย เกิดขึ้นภายใต้บริบททางสังคม
ที่ทำให้ผู้คนที่อยู่ร่วมกัน และพึ่งพาช่วยเหลือเกื้อกูลกัน ทุนทางวัฒนธรรม คือ ภูมิปัญญาที่มีอยู่
ภายในวิถีชีวิตของผู้คนโดยสามารถสัมผัสจากการดำเนินชีวิตของตนเอง และชุมชน

4. จัดการชุมชนธรรมาภิบาล (good governance) คือ การให้บุคคลภายในชุมชนมี
ส่วนร่วมในการคิด การตัดสินใจ และประเมินการทำงานร่วมกัน โดยไม่ให้อำนาจตกอยู่ที่บุคคลเดียว
ทำให้เกิดการพัฒนาที่เข้มแข็งในชุมชน พร้อมทั้งมีการขยายเครือข่ายที่เป็นระบบไปสู่ชุมชนอื่น ๆ
ได้อย่างมีประสิทธิภาพ

ซึ่งยุคนี้เป็นยุค “สังคมความรู้” การจัดการความรู้และกระบวนการเรียนรู้จึงเป็นสิ่งที่
สำคัญที่สุด โดยถือว่าประชาชนนั้นเป็นกำลังสำคัญที่จะช่วยให้เกิดการเปลี่ยนแปลงหรือพัฒนา
ดังนั้นการดำเนินการพัฒนาจึงต้องอาศัยพลังประชาชนในทุกชุมชน ด้วยวิธีการให้การเรียนรู้
ให้การพัฒนาการศึกษาด้วยการพัฒนาความคิด พัฒนาทัศนคติ ด้วยการเรียนรู้จากการกระทำจริง
ให้ประชาชนมีความรู้ความสามารถ สามารถพึ่งพาตนเอง แสวงหาชีวิตที่ดีกว่าอย่างเหมาะสม
กลมกลืนกับธรรมชาติสามารถช่วยเหลือตนเองและช่วยเหลือประเทศชาติได้ (วิจารณ์ พานิช,
2551)

ดังนั้น การจัดการกระบวนการเรียนรู้ จึงสำคัญยิ่งในงานพัฒนา ซึ่งก็เปรียบเสมือนกับ
การที่เราสามารถเรียนรู้และทำความเข้าใจในสิ่งที่เรามี เราเป็นอยู่ รู้และเข้าใจถึงประโยชน์และ
คุณค่ารวมถึงรู้ว่าเราจะดำเนินการอย่างไรกับสิ่งเหล่านี้เพื่อให้เกิดประโยชน์สูงสุดต่อเราต่อชุมชน

ทั้งในส่วนของคุณค่าและมูลค่า เหล่านี้คือความรู้ที่เรามี และสิ่งที่ทำลายก็คือ เราจะจัดการ กับตรงนี้ได้
ได้อย่างไร นั่นก็คือ การจัดการความรู้ให้สูญหายไปในที่สุตนั่นเอง

พื้นฐานสำคัญต่อความสามารถในการจัดการความรู้ คือ ความเป็นองค์กรเรียนรู้ (Learning Organization) องค์กรเคอร์ดิค (Chaordic Organization)¹ และการที่สมาชิกขององค์กรเป็นบุคคลเรียนรู้ (Learning Person) (ชาติวี เจริญศิริ และคณะ, 2547, น. 8)

ในเรื่องการจัดการความรู้ ไม่มีสิ่งใดสำคัญกว่า การเรียนรู้ ประสบการณ์ และการที่ได้ปฏิบัติจริง กลุ่มผู้ดำเนินการจัดการความรู้จะต้องมั่นใจที่จะใช้ความรู้ ประสบการณ์ และการปฏิบัติ เพื่อการจัดการความรู้อย่างเต็มที่ มีความเป็นอิสระที่จะคิด มีความมั่นใจที่จะคิด และนำความคิด มาแลกเปลี่ยนเรียนรู้ร่วมกันอย่างสร้างสรรค์ โดยเฉพาะอย่างยิ่งการคิดร่วมกันผ่านการกระทำ เพื่อเป้าหมายบรรลุความมุ่งมั่นที่กำหนดร่วมกัน

หมู่บ้านจรุงเป็นหมู่บ้านหนึ่งที่สะท้อนให้เห็นถึงการใช้ศักยภาพของชุมชนในการแก้ไขปัญหาต่าง ๆ โดยผ่านกระบวนการมีส่วนร่วมของคนในหมู่บ้านจรุง และการดึงเอาทุนที่มีอยู่ในชุมชนไม่ว่าจะเป็น ทุนทางสังคม ทุนทางวัฒนธรรม ทุนทางธรรมชาติ รวมไปถึงทรัพยากรมนุษย์ มาใช้ในการแก้ไขปัญหาต่าง ๆ และปรับประยุกต์ใช้ในการดำเนินชีวิตประจำวันของคนในหมู่บ้านจรุงได้อย่างมีศักดิ์ศรี ดังจะเห็นได้จากการที่คนในหมู่บ้านจรุงได้ระดมทุนกันครั้งแรกเพื่อจัดตั้งร้านค้าชุมชนขึ้นมา และได้พัฒนาระบบของการบริหารจัดการในรูปแบบของสหกรณ์ร้านค้า ทั้งนี้ เพื่อเป็นสื่อกลางในการซื้อขายแลกเปลี่ยนสินค้าอุปโภคบริโภคต่าง ๆ ทั้งจากภายในและภายนอกชุมชนในราคาที่เป็นธรรม รวมถึงการใช้ร้านค้าชุมชนเป็นแหล่งจัดจำหน่ายสินค้าแปรรูปทางการเกษตรที่ผลิตในหมู่บ้านจรุง

ทั้งนี้จะเห็นได้ว่านอกจากตัวของร้านค้าชุมชนจะเป็นช่องทางในการจำหน่ายสินค้าจากผู้ผลิตถึงผู้บริโภคโดยตรงแล้ว การดำเนินการดังกล่าวยังเป็นกระบวนการของการพัฒนาระบบธุรกิจชุมชน เนื่องจากคนในหมู่บ้านจรุงจะได้เรียนรู้ในเรื่องของวงจรการผลิต และเข้าใจถึงระบบเศรษฐกิจของชุมชนรวมถึงผลกำไรที่ได้หมุนเวียนอยู่ในชุมชนซึ่งจะนำไปใช้ในการพัฒนาชุมชนต่อไป ดังนั้นอาจกล่าวได้ว่าการดำเนินการของกองทุนชุมชน และธุรกิจชุมชนของหมู่บ้านจรุงนั้นได้ก่อให้เกิดกระบวนการของการจัดการความรู้ในหมู่บ้านจรุงที่เป็นระบบขึ้นมาแล้วนั่นเอง

¹องค์กรที่ปรับตัว โดยการแลกเปลี่ยนเรียนรู้จากสภาพแวดล้อมอยู่ตลอดเวลา แต่ดำรงความมุ่งมั่นหรือเป้าหมายขององค์กรไว้อย่างมั่นคง เน้นความเป็นเครือข่าย มีลักษณะกระจายอำนาจตัดสินใจ

ดังนั้น การเลือกศึกษาหมู่บ้านจำรุง ในประเด็นการจัดการความรู้ จึงเป็นประเด็นที่น่าสนใจในการศึกษาวิจัย เพราะความรู้ที่อยู่ในหมู่บ้านจำรุงนั้น เป็นความรู้ที่มาจากประสบการณ์ที่ได้จากการปฏิบัติจริง และได้มีการนำมาใช้ในการพัฒนาหมู่บ้านจำรุงจนทำให้หมู่บ้านจำรุงเกิดการพัฒนาได้อย่างยั่งยืน ซึ่งการจัดการความรู้ของหมู่บ้านจำรุง มีกระบวนการทำงานของกลุ่มกิจกรรมต่าง ๆ แม้จะมีการบริหารงานอย่างเป็นอิสระ แต่ก็มี การประสานเครือข่ายกันระหว่างกลุ่มกิจกรรมเพื่อเอื้อประโยชน์ซึ่งกันและกัน ทั้งองค์กรภายในและภายนอก หมู่บ้านจำรุงมีการประสานงานกับเครือข่ายต่าง ๆ ที่เข้ามาให้การสนับสนุนภายในหมู่บ้านทั้งกรมการพัฒนาชุมชน กองทุนเพื่อสังคม กระทรวงการพัฒนาสังคมและความมั่นคงของมนุษย์ สถาบันพัฒนาองค์กรชุมชน (องค์การมหาชน) สำนักงานปราบปรามยาเสพติด สถาบันพัฒนาสื่อภาคประชาชน เพื่อเผยแพร่กิจกรรมแลกเปลี่ยนเรียนรู้ระหว่างกัน ให้องค์ความรู้ต่าง ๆ ในชุมชนไหลเวียนภายในสู่ภายนอก และหมู่บ้านจำรุงสามารถนำองค์ความรู้จากหน่วยงานภายนอกเข้ามาพัฒนาหมู่บ้านจำรุงอย่างสม่ำเสมอให้สอดคล้องกับสภาพของหมู่บ้านจำรุง และเท่าทันต่อการเปลี่ยนแปลง

หมู่บ้านจำรุงมีการเรียนรู้ และการจัดการความรู้อย่างเป็นระบบ โดยเกิดจากความร่วมมือของคนในหมู่บ้านจำรุง เพื่อให้เกิดกระบวนการใช้ทรัพยากรในหมู่บ้านจำรุงให้เกิดประโยชน์สูงสุด ให้หมู่บ้านจำรุงได้มีวงจรการผลิต การจำหน่าย และการบริโภคภายในหมู่บ้านจำรุง ในการบริหารหมู่บ้านจำรุงจะมีการประชุมสภาหมู่บ้านทุกเดือน เพื่อวางแผนกำหนดทิศทางการทำงานของหมู่บ้านจำรุง สภาหมู่บ้านจะเปิดโอกาสให้ทุกคนร่วมแสดงความคิดเห็นระดมสมองร่วมกัน ไม่ว่าจะเป็นความเห็นจากคนในหมู่บ้านจำรุง ภูมิปัญญาภายในหมู่บ้านจำรุงและภายนอกชุมชน หรือข้อเสนอแนะจากผู้ทรงคุณวุฒิต่าง ๆ เพื่อนำข้อมูลมาประมวล แล้วพิจารณาตัดสินใจร่วมกันด้วยเหตุและผล เพื่อประโยชน์ส่วนร่วม หมู่บ้านจำรุงจึงนับว่าเป็นชุมชนหนึ่งที่มีความสำคัญต่อการพัฒนา เพราะเป็นชุมชนที่มีการยอมรับการเปลี่ยนแปลง จึงเป็นชุมชนที่น่าสนใจที่จะศึกษา เพื่อที่ชุมชนอื่น ๆ สามารถนำการจัดการความรู้กองทุนชุมชน และธุรกิจชุมชนของหมู่บ้านจำรุงไปเป็นแนวทางในการพัฒนาเพื่อใช้ในชุมชนของตนเองต่อไป

มูลเหตุจูงใจในการศึกษา

การศึกษาวิจัยเรื่อง การจัดการความรู้กองทุนชุมชน และธุรกิจชุมชนของหมู่บ้านจำรุงอำเภอแกลง จังหวัดระยอง ในครั้งนี้มูลเหตุจูงใจเกิดจากความสนใจในหมู่บ้านจำรุงที่มีการพัฒนาตนเอง เพื่อที่จะให้หมู่บ้านจำรุงสามารถอยู่รอดได้ในสถานการณ์ที่เปลี่ยนแปลงตลอดเวลาที่ส่งผลกระทบต่อหมู่บ้านจำรุงโดยตรง หรือโดยอ้อมไม่ว่าจะเป็น การเปลี่ยนแปลงจากการเมือง สภาพสังคม เศรษฐกิจ สิ่งแวดล้อม เทคโนโลยี และวัฒนธรรมที่ส่งผลกระทบต่อหมู่บ้านจำรุง เพราะ

หมู่บ้านจ่ารุงไม่สามารถเป็นชุมชนปิดโดยที่ไม่ยอมรับการเปลี่ยนแปลงจากภายนอกได้ การเปลี่ยนแปลงที่เกิดขึ้นจึงเป็นประเด็นสำคัญ ที่ส่งผลให้หมู่บ้านจ่ารุงเกิดการพัฒนา เพื่อให้ชุมชนเข้มแข็งสามารถอยู่รอดได้ด้วยตนเอง โดยมีการจัดการความรู้ภายในหมู่บ้านจ่ารุงจึงกลายเป็นมูลเหตุจูงใจในการศึกษาครั้งนี้ เพื่อที่จะเข้าใจกระบวนการจัดการความรู้ของหมู่บ้านจ่ารุงที่ทำให้หมู่บ้านจ่ารุงเข้มแข็งได้

วัตถุประสงค์ในการศึกษา

เพื่อศึกษากระบวนการการจัดการความรู้กองทุนชุมชน และธุรกิจชุมชนของหมู่บ้านจ่ารุง

คำถามการวิจัย

จากการเข้าถึงปรากฏการณ์ “การจัดการความรู้ของหมู่บ้านจ่ารุง” นักวิจัยมีคำถามว่า การจัดการความรู้กองทุนชุมชน และธุรกิจชุมชนของหมู่บ้านจ่ารุง เกิดขึ้นได้อย่างไร และมีอะไรเป็นจุดเริ่มต้น หมู่บ้านจ่ารุงมีกระบวนการใช้ และสร้างความรู้ หรือทุนปัญญาร่วมกัน โดยมีการดำเนินการร่วมกันอย่างไร และมีการแลกเปลี่ยนเรียนรู้อย่างไร ตลอดจนในการจัดการความรู้กองทุนชุมชน และธุรกิจชุมชนมีปัญหา และอุปสรรคหรือไม่ และปัญหานั้นเกิดขึ้นจากอะไร และได้แก้ไขปัญหายังไง

ขอบเขตการศึกษา

การศึกษาวิจัยในครั้งนี้ ได้แบ่งขอบเขตการศึกษาเป็น 2 ประเด็นได้แก่

1. ขอบเขตด้านเนื้อหา

เนื้อหาที่ศึกษา คือการจัดการความรู้กองทุนชุมชน และธุรกิจชุมชนของหมู่บ้านจ่ารุง

1. ความรู้ในการจัดการกองทุนชุมชน และการจัดการธุรกิจชุมชน ของหมู่บ้านจ่ารุง หมู่ที่ 7 ตำบลเนินฆ้อ อำเภอแกลง จังหวัดระยอง

1.1 ที่มา แนวคิดของการจัดการความรู้กองทุนชุมชน และธุรกิจชุมชน โดยจะศึกษาเกี่ยวกับจุดเริ่มต้นของการจัดการความรู้ การจัดเก็บความรู้ และการกระจายความรู้ที่ได้จากการจัดการความรู้ในหมู่บ้านจำรุง

1.2 การนำไปใช้ โดยจะศึกษาเกี่ยวกับการประยุกต์ใช้แนวคิดในการจัดการความรู้กองทุนชุมชน และธุรกิจชุมชน ภายในหมู่บ้านจำรุง เช่น การดำเนินโครงการ กิจกรรม และข้อตกลงร่วมกันในหมู่บ้านจำรุง

2. กระบวนการจัดการความรู้กองทุนชุมชน และธุรกิจชุมชนของหมู่บ้านจำรุง โดยจะศึกษาถึงขั้นตอน และวิธีการทำงานที่ก่อให้เกิดการจัดการความรู้ของหมู่บ้านจำรุง รวมไปถึงกลไกที่ทำให้เกิดการจัดการความรู้ที่ต่อเนื่อง และยั่งยืน

2. ขอบเขตประชากร

ประชากรที่ศึกษาในครั้งนี้ แบ่งเป็น 5 กลุ่ม ได้แก่

1. กลุ่มแกนนำที่เป็นแกนหลักในการขับเคลื่อนกิจกรรมกองทุนชุมชน และธุรกิจชุมชน

2. กลุ่มแกนนำหมู่บ้านจำรุง กรรมการหมู่บ้าน สภาหมู่บ้านที่เกี่ยวข้องในการจัดการความรู้หมู่บ้านจำรุง

3. กลุ่มสมาชิกกองทุนชุมชน และธุรกิจชุมชน

4. กลุ่มภาคีเครือข่าย หรือหน่วยงานที่สนับสนุนในการจัดการความรู้หมู่บ้านจำรุง ได้แก่

4.1 สถาบันพัฒนาองค์กรชุมชน (องค์การมหาชน)

4.2 เทศบาลตำบลเนินฆ้อ

4.3 องค์การบริหารส่วนจังหวัด

4.4 ศูนย์พัฒนาสังคม หน่วยที่ 48 จังหวัดระยอง

5. กลุ่มผู้ที่มาศึกษาดูงานภายในหมู่บ้านจำรุง และได้เข้ามามีส่วนร่วมในโครงการหรือกิจกรรมของหมู่บ้านจำรุง

นิยามศัพท์ที่ใช้ในการศึกษา

ความรู้ คือ ทักษะปัญญา หรือทรัพยากรต่าง ๆ ที่มีอยู่ในชุมชน ทั้งที่เป็นความรู้ฝังลึก หรือความรู้ที่อยู่ในตัวคน (Tacit Knowledge) และความรู้ชัดแจ้ง หรือความรู้เปิดเผย (Explicit Knowledge) และประสบการณ์ในการทำงาน ภูมิปัญญาท้องถิ่น ค่านิยม หรือวัฒนธรรมที่แสดงออก

การจัดการความรู้ หมายถึง การจัดการความรู้เป็นกระบวนการใช้ และสร้างความรู้ หรือทุนปัญญาร่วมกัน โดยมีการดำเนินการร่วมกัน มีการแลกเปลี่ยนเรียนรู้ (Knowledge Sharing) ระหว่างกันที่เป็นวงจรอย่างต่อเนื่อง เพื่อสร้างมูลค่า และคุณค่า และเป็นการเพิ่มทุนปัญญา โดยถือเป็นการยกระดับทั้งความรู้ฝังลึก (Tacit Knowledge) และความรู้ชัดแจ้ง (Explicit Knowledge) เพื่อให้เกิดการพัฒนาอย่างต่อเนื่องสม่ำเสมอ เป้าหมายคือ การพัฒนางาน และพัฒนาคน ช่วยให้เป็นบุคคลเรียนรู้ เป็นองค์กร/ชุมชนเรียนรู้ โดยมีความรู้ และกระบวนการจัดการความรู้เป็นเครื่องมือ

กองทุนชุมชน คือ กลุ่มกองทุนพัฒนาหมู่บ้านของหมู่บ้านจำรุงที่เสริมสร้างความสามารถและความเข้มแข็งให้กับชุมชน และมีความพร้อมในการรวมกลุ่มเพื่อร่วมกันพัฒนาชุมชน และพัฒนาสวัสดิการภายในชุมชนให้กับคนในหมู่บ้านจำรุง

ธุรกิจชุมชน คือ การรวมกันของคนในหมู่บ้านจำรุงเพื่อร่วมกัน ประกอบธุรกิจที่สามารถสร้างรายได้เพิ่มให้แก่คนในชุมชนหรือการสร้างศักยภาพที่มีอยู่ภายในชุมชนให้เกิดประโยชน์ทางเศรษฐกิจที่หลากหลาย และสอดคล้องกับวิถีชีวิตของชุมชน

ร้านค้าชุมชน หมายถึง ร้านค้าที่กลุ่มหรือคณะบุคคลร่วมกันทำการค้าขายในหมู่บ้าน โดยชาวบ้านเป็นสมาชิกถือหุ้น มีการเลือกตั้งกรรมการบริหารร้านค้าโดยคัดเลือกจากสมาชิกผู้ถือหุ้น และมีการปันผลกำไร (เงินปันผลจากกำไรหรือเงินปันผลคืนจากการซื้อสินค้า) ของร้านค้าคืนให้กับสมาชิก

กลุ่มที่พักชุมชนโฮมสเตย์ หมายถึง กลุ่มกิจกรรมที่ได้จัดตั้งขึ้นเพื่อสร้างอาชีพสร้างให้กับสมาชิกของกลุ่ม และเพื่อต้องการให้บ้านสมาชิกมีความสะอาด สวยงาม เป็นสถานที่รองรับผู้ที่มาศึกษาดูงาน และเรียนรู้วิถีชีวิตในหมู่บ้านจำรุง โดยผู้ที่มาพักจะพักรวมกับเจ้าของบ้านที่เป็นสมาชิกของกลุ่มไม่ได้พักแยกเป็นการส่วนตัว

กลุ่มกะปิ น้ำปลา หมายถึง กลุ่มกิจกรรมที่จัดขึ้นจากการใช้เวลาว่างจากอาชีพหลักของครอบครัวมารวมตัวกันประกอบอาชีพเสริม ทำกิจกรรมกะปิ น้ำปลา ในหมู่บ้านจำรุง

กลุ่มรวมซื้อรวมขายยางพารา หมายถึง กลุ่มกิจกรรมที่จัดตั้งเพื่อให้สมาชิกขายยางพาราได้ราคาที่เป็นธรรม ไม่ถูกเอาเปรียบจากเครื่องชั่งที่ไม่มีมาตรฐานจากพ่อค้าคนกลาง และนำผลกำไรที่ได้กลับคืนสู่หมู่บ้านจาม

การมีส่วนร่วมในชุมชน หมายถึง การที่คนในหมู่บ้านจามมีทั้งสิทธิ และหน้าที่ที่จะเข้าร่วมในการแก้ปัญหาของชุมชน มีความรับผิดชอบที่จะร่วมตัดสินใจ และประเมินศักยภาพของชุมชน ในการระดมทรัพยากรในท้องถิ่น พร้อมทั้งเสนอแนะแนวทางแก้ไข ทั้งนี้บุคคล หรือกลุ่มที่มีส่วนร่วมได้เป็นผู้ที่มีความริเริ่ม ใช้ความพยายามดำเนินการด้วยตนเองตลอดทุกกลุ่มกิจกรรม

ประโยชน์ที่ได้รับจากการศึกษา

การศึกษาครั้งนี้จะได้รับประโยชน์จากการประยุกต์ใช้ความรู้จากหมู่บ้านจามในส่วนของการจัดการความรู้กองทุนชุมชน และธุรกิจชุมชนที่หมู่บ้านจามได้นำมาใช้ในการปรับปรุงและพัฒนาหมู่บ้านจาม เพื่อที่ชุมชนอื่น ๆ สามารถนำไปปรับประยุกต์ใช้ในการพัฒนาชุมชนของตนเอง และเพื่อประโยชน์ในการแลกเปลี่ยนข้อมูลข่าวสาร และเชื่อมโยงกันเป็นเครือข่ายของชุมชน อันจะนำไปสู่การพัฒนา และเกิดพลังที่เข้มแข็งของภาคประชาชน ในการพึ่งตนเองได้ ซึ่งสอดคล้องกับงานพัฒนาชุมชนต่อไป